

Božena Němcová – Divá Bára

Dvě noviny roznášely se po vesnici; v každém statku, v každé chalupě se o ničem jiném nemluvilo než o strašidle v zádušním lese a o svatbě panny Elšky s panem správcem. (...)

Byl to mužíček, jak by ho opekli, postaven na krátkých nožičkách. Červené tváře jak pivonky, i nos takový. Na hlavě humence, jež ale zakrýval zrzavými vlasy, které mu v týle a okolo uší ještě pozůstaly. Oči byly masem zarostlé a měly tu dobrou vlastnost - zvlášť pro správce -, že se dívaly zároveň na dvě meze. Nosíval v létě slaměný klobouk se zelenou pentlí, rákosku se štrápcem, nankinky, vestu zimní přes prsa sepjatou, aby se nezastudil a košili neušpinil, na krku kartonový šátek a hřebíčkové barvy frak, se špičatými šosy a žlutými knoflíky. Z kapsy visel mu vždy růžek modrého šátku - neboť pan správčí šňupal. (...) Správce byl velmi bojácný, ale navzdor tomu se ho sedláci přece báli, on totiž nahrazoval bojácnost svou lstí a mstivostí, kterou jim pak splácel; k lidem, od nichž jakéhož užítka očekávat mohl, byl velice úlisný a zdvořilý, jinak hrubý člověk. Byl také velice skoupý; jedinou dobrou vlastnost mu nemohl nikdo upřít, totiž tu, že byl bohat. Ano, bohat byl pan správčí Kilián Sláma, a to byla ta pěkná vlastnost, která se panně Pepince při něm líbila; ostatně nemínila také, že by jeho postava byla nepěkná. Myslíla, že se Elšce konečně také zalíbí, že mu přivykne; a říkala panu bratru, který o tom plánu nechtěl slyšet, takový muž že si umí ženu vážit více než mladý hejsek, že ji bude na rukou nosit, Elška že bude paní, dobře se mít, a kdyby měl umřít, že bude bez starosti. „A já, kdyby měl pan bratr zemřít,“ rozumovala v duchu dále, „budu mít kam jít.“ Zkrátka, panna Pepinka uměla to pěkně navléknout, aby pan správce začasť na faru přišel, že konečně i pan farář proti němu ničehož neměl; přivykl mu, a když nepřišel správce k večeri a po večeri měl hrát mariáš s Pepinkou a kostelníkem nebo učitelem, jako by mu něco chybělo.

Elška o Pepinčině plánu z počátku ani zdání neměla, slyšela jen chvalořeči na jeho dobrotu a bohatství, jichž si ale tak málo všímala jako dvoření, jež pan správce dosti nemotorně najevo jí dával. Čím dále, tím byl správce úsilnější a tetinka zjevnější, takže porozuměla Elška, oč se tu jedná. Bylo jí to k smíchu; když ale tetinka žertům rozumět nechtěla, přísně domlouvat jí začala i pan farář k tomu radil, aby si správce vzala, tu začala být smutná, začala se správcem vyhýbat, utíkajíc se s těžkostí svojí k milé Báře.

Bára znala plán panny Pepinky od ní samé, neboť Pepinka chtěla, aby jí Bára nápomocná byla a Elšce domlouvala. Tenkrát ale uhodila na nepravou žílu; kdyby ani byla Elščinu lásku neznala, k tomu by jí nebyla domluvila. Ona sama nevážila si pana správce víc než prachu v očích a nebyla by ho chtěla, kdyby jí panství byl podával. (...)

Jednoho rána roznášelo se po celé vsi, že straší; bílá ženská prý že šla od zádušního lesa k vesnici, po celé návsi, po lukách a kdesi u hřbitova že zmizela. (...) Lidé vzpomínali, zdali se tam kdo neoběsil, když ale ničehož vymyslet nemohli, mínili, že tam kdysi kdosi zakopal poklad, duše jeho že nemá pokoje a hledá vysvoboditele. Hádalo se všelijak a mluvílo se jen o strašidle. (...)

Pan správce byl za několik dní zase na faře; nic neodstrašilo ho. Přišel ale ve dne. I na faře povídalo se o strašidle, ačkoliv pan farář nevěřil na podobné pověry, přece myslilo se, že něco v tom vězet musí, neboť se každý třetí den od jedenácté do půlnoci procházelo, jak to hodnověrní lidé tvrdili. Leckomu pohrozilo a do oken se podívala umrlčí tvář. Lidé byli tak poplašeni, že zvečera již, mimo smělejších mužů, nikdo přes práh jít si netroufal. Litovali svých hříchů, dávali na modlení za duše v očišči, zkrátka strach před smrtí dohnal je k pokání. Pán farář sice v kázání proti pověře a bludu mluvil, ale to všecko nic platné nebylo.

Pan správce, ač se nepřiznal, tak byl všecek přestrašen, že vůči hledě bledl; a kdyby ho nebyla chtivost po sličné nevěstě a bohatém věnu lákala, nebyli by ho na faře více viděli. Chtěl mít tedy co nejdřív jistotu; promluvil s Pepinkou i panem farářem, a maje ujištění jejich, umínil si promluvit i s Elškou, aby hned po žních svatbu slavil. Panna Pepinka oznámila Elšce příchod pana správce na druhý den a domlouvala jí, aby dělala moudrou a poslouchala rozumu. Elška plakala a prosila tetinku, aby ji nenutila k té netvoře, ale Pepinka se velice na ni rozmrzela; i pan farář, ač jí nedomlouval tak jako sestru, přece ji káral z nevděčnosti a nerozumu. (...)

Nastal druhý den - den to, kde domnělá smrt nestrašila, pan správce přišel nastrojen, vyfintěn na námluvy. Panna Pepinka vařila a pekla od svítání již, aby hosta co nejlepší uctila, přišlo i víno na stůl k zasvěcení slavného dne. Bára byla též na faře a jen domluvě její se podařilo, že Elška jakž takž na nohou se udržela. Všecka nemocná byla z toho. Když přišlo k řeči, vyjádřila se Elška, aby si pan správce přišel za týden pro slovo; doufala, že do té doby zprávu z Prahy obdrží. Správcovi se ta odpověď vytácející a ta chladná nevěsta nelíbila, viděl, že to není v pořádku, ale co měl dělat, mlčel a doufal ve svou příznivkyni, pannu Pepinku. Navzdor mrzutosti chutnalo mu jídlo i pití jak náleží, a tváře mu jen hořely. Ten den měl modrý frak, a tudy mu to ještě lépe slušelo. Schyloval se večír, pan správce chtěl domů, ale pan farář nechtěl ho ještě pustit - a po hodině, když zase odejít chtěl, řekl pan farář: „Jen počkejte ještě, Vlček vás půjde vyprovodit, a třebaš také pacholek, může přece být, že nějaká spřež v tom našem lese je.“

Pana správce jak by studenou vodou polil; už mu ani nechutnalo a raději by se byl viděl doma na posteli. Jen to ho zdrželo, že s ním půjdou průvodčí. Vlček ale měl již trochu v hlavě, pacholek při nalívání si přihnul, myslil si: není to každý den, i nedbali jít, až bylo již po desáté. Tu teprv se vypravili na cestu. Správce, strachem vystřízlivělý, pozoroval, že oba jeho průvodčí ochmeleni jsou; šněrovali po cestě jeden sem a druhý tam. Nebylo s nimi řeči a pan správce byl v smrtelných ouzkostech, ačkoliv si ještě naději dělal, že strašidlo ten den nechodí. Ach, on se na ten den tak těšil, všecko měl pěkně vypočteno a všecko se mu zbryndalo.

Noc byla jasná dost, bylo vidět od vesnice až k lesu; už byli pocestní nedaleko, když tu najednou z lesa vystupuje vysokánská - alespoň se jim tak zdálo - bílá postava, zpřímo k nim. Správce vykřikl a jako špalek na zem se převálil; kostelník mžikem vystřízlivěl, dal se na útěk, jen pacholek zůstal jako sloup stát, když ale postava bílou rukou odhrnula zahalení a umrlčí obličej mu ukázala a zuby naň vycenila, vlasy mu vyvstaly dubkem, hrůza ho obešla i sklesl vedle správce na kolena. Postava si ho ale nevšimla, silnou rukou pozdvihla správce se země a zahoukla mu dutým hlasem do uší: „Jestli se ještě jednou na faře ukážeš co ženich, je po tobě veta!“

To dořeckši kráčela dlouhým, zvolným krokem k dědině.

Zatím Vlček, příběhna bez dechu na náves, dopadl ponocného; i vyvolali půl vsi. Srdnatější se osmělili ven, vzali kyje i cepy, kostelník musel na faru pro něco svčeného. Vzali ho doprostřed a brali se na cestu k zádušnímu lesu. Viděli hned u vsi bílou postavu zvolna kráčet, ne ale ke vsi, nýbrž stranou na luka ke hřbitovu. Zarazili se na okamžik, pak ale křikem srdnatosti si dodávajíce, postupovali všickni v jedné hromadě za bílou postavou, která vidouc je, krok zrychlila. Najednou ale i ona se dala do běhu, k řece, a na můstku jim zmizela s očí. Dali se tedy za ní, majíce již více smělosti. U mostku se zastavili. „Něco tu leží bílého!“ křičeli. Kostelník udělal kříž nad mostkem, a když se jim na zvolání „Chval každý dobrý duch Hospodina“ nic neozývalo, přistoupil jeden ze sedláků blíže a viděl, že tam leží jen šat. Kyjem celý ten balík nakydl a tak to nesli do vsi; na cestě ale vzali s sebou polomrtvého správce, kterého pacholek skoro nést musel. Šli zrovna do fary. Pan farář ještě nespal a ochotně jim dveře otevřel. Prohlíželi, co našli, a všickni zůstali, jak by s oblak spadli. Byly to dvě bílé plachty a hnědá suknice vlněná s červenou lemovkou. Suknici znali: „To je divé Bány!“ zvolali všickni. „Proklatě!“ kleli někteří. „Totě pravý drak!“ nadávali jiní, nejhůř ale řádil správce a kostelník, ti se pomíjeli. Pacholek jediný smál se, řka: „Snáze bych se byl smrti nadál, než že v tom strašidlu vězí Bára, je to zatrolená ženská!“ (...)

Když slyšela Elška ráno, čeho se byla Bára pro ni odvážila, prosila strejčka i Pepinku, aby jí odpustili, že to jen kvůli ní udělala, aby jí pana správce zprostita. Panna Pepinka nechtěla od plánu upustit, a že Bára správce tak pohaněla, to nemohlo se lehce jen odpustit. „A když si pana správce nevezmeš, ani nit ode mne nedostaneš,“ hrozila Elšce, ta ale jen rameny pokrčila. Pan farář nebyl tak svěhlavý; nechtěl neti domlouvát, ale aby Báře zcela odpustil, to nemohl sám o sobě učinit.

Jakub nevěda praničeho o spádech svého děvčete, ráno jak obyčejně vzal troubu a šel svolávat stádo. Ale ku podivu, jako by přes noc byl všecek dobytek popadal anebo všechny

děvky zaspaly, nikde se vrata neotvírala. Šel až k samým stavením, troubil, že by mrtvé z hrobu vyvolat mohl, krávy řvaly sice, ale nikdo je nešel pouštět. Děvky přišly a povídaly: „Nebudete, Jakube, vyhánět, bude vyhánět jiný!“

„Co je to?“ myslil si Jakub a šel k rychtáři. Tu slyšel, co se děje. „Proti vám nemáme ničehož, ale vaše Bára je divá a selky se jí bojí, že jim učaruje.“ „Což se už někdy stádu škoda stala?“ „Nestala, ale Bára mohla by se mstít.“ „Nechte moje dívčí na pokoji,“ rozhněval se Jakub, „chcete-li mne ve službě mít, budu vám sloužit, ne-li, také dobře, svět je široký - pánbůh nás neopustí.“ „Nedělalo by to dobrotu.“ „Tedy si dejte do pastýrny, koho chcete, a buďte tu spánembohem!“ Snad jaktěživ Jakub tolik nemluvil a tak se nerozhněval jako tehdy.

Odešel domů. Bary tam nebylo. Šel odvázat Lišaje; krávu i býka, jež měl na starosti, nechal bučet a šel na faru. Bára stála před panem farářem. „Dělala jsi to strašidlo?“ vyslychal pan farář. „Dělala, velebný pane,“ neohroženě řekla Bára. „A proč?“ „Věděla jsem, že je pan správce strašpytel. Chtěla jsem odstrašit pana správčího, aby netrápil pannu Elšku, ona ho nemůže vystát a umřela by, kdyby si ho musela vzít.“ „Pamatuj si, abys nehasila nikdy, co tě nepálí; i bez tebe bylo by se to spořádalo. Jak jsi mohla s můstkem zmizet?“

„Dobře, velebný pane; shodila jsem plachty i šaty se sebe, skočila do řeky a pod vodou jsem kus plovla, tudy mne nikdo neviděl.“

(...) Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, by tam čekala na rozsudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšely i panem učitelem a usoudili tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. Uložil se jí trest ten, aby jednu celou noc zavřena byla v kostnici venku na hřbitově. Zdál se to být všem hrozný trest, ale když prý je tak smělá, že se ničeho a nikoho nebojí, ať prý pozná, co je to bát se.

Panně Pepince se ten rozsudek nelíbil, Elška se zděsila, a kde jaká ženská se otřásla hrůzou nad tím trestem; ba i kostelníková byla volna odpustit Báře a myslila, že bude dosti trestána pouhým návěštím. Jen Báru samu to nepohnulo - trápilo ji více to, že tátu obec vyhání. Slyšela již, co se mu stálo. Když ji pan farář řekl, kde má příští noc noclehovat, vyslechla vše zcela pokojně, ale pak políbila knězi ruku, řkouc: „Což je o nocleh, spím-li tu nebo tam, já spím i na kameně dobře, hůř je o tátu, kde ten bude, když mu vzali službu. A táta bez stáda živ nebude, jaktěživ mu je zvyklý - on mi umře. Zprostředkujte to nějak, velebný pane.“

Každý se divil, kde to děvče té neohroženosti nabralo, a tu přece jen věřili, že to s ní není samo sebou a že není Bára jako každý jiný člověk. „Však jí hřebínek spadne, jen až večír,“ mysleli mnozí, ale zmýlili se. Bára byla jen tak dlouho smutná, dokud se nedověděla, že sedláci Jakobovi zase pastýrství vrátili, což pan farář zprostředkoval, odevzdaje mu svoje stádo.

(...) Když se hodně už setmělo, přišel kostelník a ponocný, by odvedli Báru na hřbitov. Panna Pepinka mrkla na ni, aby prosila pana faráře, chtěla také dobré slovo dát za ni, ale Bára nechtěla rozumět; a když pan farář sám řekl, že by se dal snad trest ten uprosit, pohodila vzdorně hlavou, řkouc: „Když jste ráčili usoudit, že jsem trestu hodna, tedy si ho podstoupím!“ a šla s muži. Lidé vybíhali ven - mnozí ji litovali, ale Bára si žádného ani nevšimla a vesele kráčela k hřbitovu, který ležel u paty lesa, nedaleko obecní pastvy. Otevřeli malou komoru, kde kosti a máry složené byly, přáli jí: „Pánbůh tě tu opatruj“ a odešli domů. Z komory bylo malé okénko s dlaně, kterým bylo vidět do údolí a na les. Bára se postavila k tomu okénečku a dívala se dlouho, dlouho ven. Smutné musely to být myšlenky, které jí hlavu probíhaly, neboť slza za slzou padala z krásného oka na brunátnou tvář.

(...) Bára dívala se na hrob matčin, připomínala si osamělé mládí, nenávist a opovrhování lidí a po prvé cítila všeho toho tíži, po prvé přišla jí myšlenka: kéž tu matko, vedle tebe ležím! (...) Ale konečně se odvrátila od okénka, mlčky zavrtěla hlavou, a rukama zakrývajíc si tvář, klesla s hlubokým povzdechem na zem. Plakala a modlila se. Umírněná konečně vstala se země a chtěla si lehnout na máry, když tu u okénka zaštekne pes a hrubý hlas se ozývá: „Báro, spíš?“ Byl to Jakub a Lišaj. „Nespím, táto, ale budu hned spát; pročpak jste sem přišel? Já se nebojím.“ „Dobře tedy, děvče, spi; já budu spát zde, vždyť je teplá noc!“ a otec ulehl si s Lišajem pod okénko. Spali dobře až do rána.

Ráno, když začalo svítat, přicházel lesem muž v mysliveckém oděvu; Jakub vídal ho chodit v lese i po údolí začasť; nevěděl ale, kdo je. „Co tu děláte, Jakube?“ ptal se myslivec, když ho byl došel. „I pane, zavřeli mi tu moji dívčici přes noc a tu nedalo mi to doma být.“ „Báru? Co se stalo?“ ptal se s podivením myslivec. Jakub v krátkosti pověděl vše. I zaklel myslivec; pak strhl ručnici s ramena, pověsil na strom, vyšinul se hbitě přes zeď hřbitovu, a vypáčil silnou paží dveře kostnice, stál před Bárou, kterou byl hřmot probudil. Vidouc myslivce před sebou, měla za to, že ještě ve snu; slyšíc ale jeho hlas, divila se, jak tam přichází, a nemohla rozpačitostí ani na jeho pozdrav poděkovat. „Nediv se, Báro, že jsem tak sem vrazil; jdu okolo, vidím tvého otce, slyším, co se s tebou dělo; žes tu, to mne rozhněvalo. Pojď pryč z té umrlčiny,“ pobídl myslivec a vzal Báru za ruku.

„Ne tak, pane - zůstanu zde, až sem pro mne přijdou, řekli by, že jsem utekla. Vždyť mi tu nebylo tak zle,“ zdráhala se Bára, vytáhnuoc zlehka ruku z ruky myslivcovy.

„Tedy zavolám otce a zůstaneme zde oba,“ řekl myslivec a zavolal přes plot na Jakuba. Vlezl tedy i Jakub přes plot a vešel k Báře a Lišaj nevěděl ani, co dělat radostí, když Báru zase viděl. (...)

mít humence na hlavě – mít pleš (od slova humna); nankinky - mužské kalhoty z nankinu, husté bavlněné tkaniny žlutavé barvy; net' - neteř

NĚMCOVÁ, Božena. *Divá Bára a jiné prózy*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983, Divá Bára. s. 15 - 70.

- 1) Jak se jmenoval správce? Jak vypadal? Jaký byl?
- 2) Proč si Bára hrála na strašidlo?
- 3) Jak utekla svým pronásledovatelům?
- 4) Jak ji potrestali?
- 5) Byl to pro ni trest?
- 6) Čeho se bála nejvíce?
- 7) Jaké Bářiny vlastnosti vyplývají z ukázky?
- 8) Byla Bára ve vsi oblíbená?
- 9) Kdo ji měl ve vsi rád?
- 10) Byla kladnou, nebo zápornou postavou? Byla bohatá?
- 11) A pan správce?
- 12) Jak příběh dopadne?
- 13) V jakém prostředí se odehrává povídka?
- 14) Jak dnes působí jazyk povídky?
- 15) Jaký literární směr se v povídce objevuje?
- 16) Do jakého žánru bychom povídku zařadili dnes?

Řešení:

- 1) Kilián Sláma; byl malý, plešatý, zrzavý, s přehazovačkou, šilhavý, s červenými tvářemi i nosem, požívačný, ale hlavně namyšlený, vypočítavý, bojácný, hrubý...
- 2) Chtěla pomoci své přítelkyni – aby se za něj nemusela provdat.
- 3) Skočila do potoka a odplavala.
- 4) Na noc ji zavřeli do márnice.
- 5) Ne.
- 6) Že otec přijde o svou práci obecního pastýře.
- 7) Byla nebojácná, milující, ochotná pomoci a hrdá.
- 8) Ne, celý život ji odstrkovali jako podvržené dítě, matka ji zemřela krátce po porodu, otec ji měl rád, ale byl nemluvný a uzavřený.
- 9) Otec Jakub, přítelkyně Elška, její strýc otec a teta Pepinka (sourozenci); pak ještě Josífek, ale ten nevystupuje v ukázce.
- 10) Jednoznačně kladnou; byla velmi chudá.
- 11) Postava záporná; byl velmi bohatý (typizace postav!!!)
- 12) Báru si myslivec odvede ze vsi pryč.
- 13) Ve venkovském – tzv. vesnická povídka.
- 14) Zastarale; v té době použila jazyk hovorový, živý, proto se dá číst i dnes v nezměněné podobě.
- 15) Realismus – pravdivý popis života na venkově, svět pověr a pod.; romantismus – vztah k přírodě, typizace postav, dívčí hrdinka, utrpení pro lásku, dobrý konec...
- 16) Do dívčích, milostných povídek.